

NIEUWSBRIEF

Archeologie en Monumenten

Bergen op Zoom

**Geen skipiste of
schoonheidssalon
maar een webshop**

Voor uw agenda

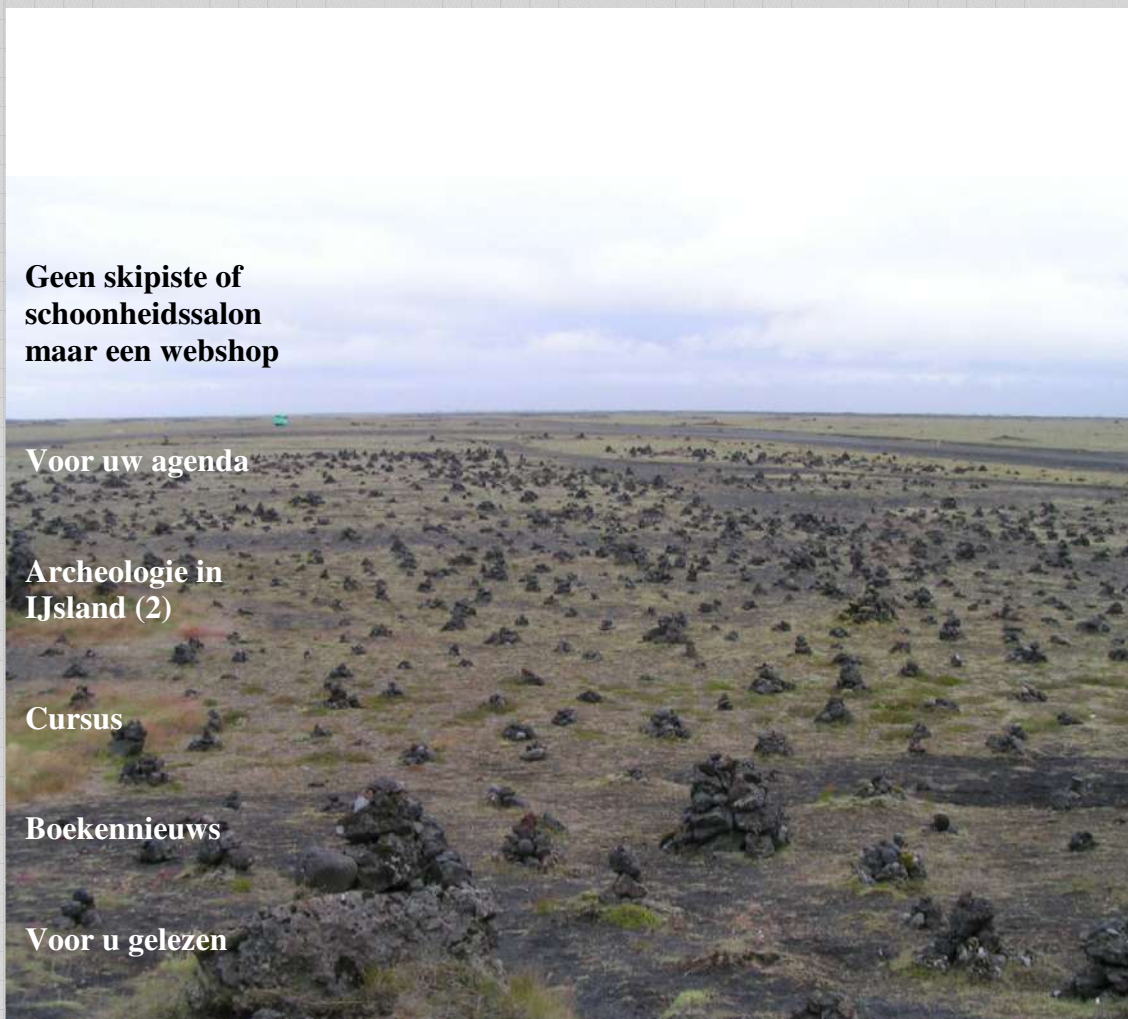
**Archeologie in
IJsland (2)**

Cursus

Boekennieuws

Voor u gelezen

Van de bestuurstafel

Jaargang 11 - Nr. 39
maart 2008

GEEN SKIPISTE OF SCHOONHEIDSSALON MAAR EEN WEB-SITE SHOP

(Tom van Eekelen)

Mijn laatste bijdrage aan de nieuwsbrief betrof het industrieel erfgoed in Bergen op Zoom en dan met name dat erfgoed wat opgenomen was (is) in buurten en straten in de binnenstad. In dit artikel wil ik stil staan bij een gebouw waarbij je niet gelijk de link legt met industrieel erfgoed, maar wat wel terdege onderdeel uitmaakt van het industrieel erfgoed, namelijk de Watertoren. Naast informatie over de watertoren wil ik ingaan op het hergebruik van dit industrieel erfgoed.

Deze toren gebouwd in 1899 op een hoger gelegen plaats buiten de stad om de waterdruk te bevorderen, is thans geheel ingebouwd. Naast een viaduct met één van de drukste wegen van Bergen op Zoom eroverheen, een woonwijk ernaast en de spoorlijn Vlissingen/Bergen op Zoom voor de deur. De watertoren hield stand, hoewel het in 1899 er toch anders uitzag.

Watertoren 2008 gezien vanaf het viaduct

Het Fronton boven de voordeur

Het was de robuuste verschijning en uitstraling van de toren dat iedere verandering, uit respect, om de toren heen ging. Het was dan ook niet verwonderlijk dat de watertoren de rijksstatus als monument kreeg toebedeeld.

Het bijzondere van de toren is het waterreservoir met een capaciteit van 275.000 liter. Het is helemaal van staal en op een hoogte van 20 meter met klinknagels in elkaar gezet. Toen dit reservoir klaar was, is pas de buitenmuur gemetseld en het dak op de toren geplaatst. De architect van de watertoren was de heer de Leeuw.

De werking van de watertoren was puur afgestemd op bedrijfszekerheid. Bij een piek in het waterverbruik daalde de druk niet meteen aanzienlijk. Wat de pompen te weinig in het waternet pompten, kwam uit het reservoir. Als het pompstation door een storing kwam stil te liggen, nam het reservoir de taak over, totdat het leeg was. Zo kreeg het waterbedrijf wat tijd (ongeveer een uur bij 300 m³) om de storing te verhelpen zonder dat de waterlevering werd onderbroken.

Jarenlang heeft de toren dienst gedaan als watertoren, zoals er in Nederland zoveel waren. Van de bijna 900 watertorens, die er in de periode 1940/1965 waren, telt Nederland er nu nog maar een kleine 240. Al deze torens zijn verschillend en hebben hun specifieke kenmerken zoals cultuurhistorische waarde, architectuurhistorische waarde, ensemblewaarde, gaafheid en zeldzaamheid. De watertoren raakte, net zoals zijn lotgenoten, in 1984 buiten gebruik en in 1992 kwam de toren in de verkoop. Toen de toren te koop kwam te staan, was het onderhoud al slecht en nu na 16 jaar is het dringend noodzakelijk dat tot actie over gegaan wordt voor met name het dak van de watertoren.

Daarna kwamen de meest uiteenlopende verzoeken binnen. Soms puur als vraag, maar ook als plan geheel uitgewerkt. Wat te denken bijvoorbeeld van een skipiste. Hierbij zou de toren als lift en restaurant worden gebruikt en een skibaan richting het Café de Watertoren naar beneden. Ook een klimhal werd als verzoek tot hergebruik ingediend. Een appartementencomplex met een aparte lift ernaast of eventueel een nieuwbouw toren ernaast was nog een voor de hand liggend hergebruik. Het meest bijzondere en functionele plan was de toren te gebruiken als schoonheidssalon. Dit plan is destijds zeer ver uitgewerkt en alle voor- en nadelen zijn naast elkaar gezet.

Groet uit Bergen op Zoom , ca. 1900 - 1910

Het hergebruik

Ik heb het genoeg gehad de afgelopen acht jaar de vele initiatiefnemers te mogen ontvangen en te adviseren over een hergebruikfunctie. In de eerste zes jaar bestonden de meeste verzoeken uit het in gebruik nemen van de toren als woonhuis of appartementencomplex.

Het plan bleek voor wat betreft het ontwerp en de functie haalbaar. Echter door te hoge kosten om het plan te realiseren is het niet gelukt. Het bijzondere van dit plan was dat het aanwezige waterreservoir weer als waterbak gebruikt zou worden. Niet als drukkassin maar als zwembad.

En wat te denken van het gebruik als reclamezuil?. Dus alleen de buitenzijde zou een functie krijgen.

Na ongeveer 20 pogingen om te komen tot een hergebruikfunctie, is de toren nu verkocht en gaat hij in gebruik genomen worden als een dienstwoning met een websiteshop. De nieuwe eigenaar, de heer Dielemans komt uit Amsterdam en vindt de ligging, zoals zo velen vinden, hectisch. De ligging naast één van de drukste wegen van Bergen op Zoom, een spoorlijn en een viaduct moet niet maatgevend zijn om af te zien van koop. Binnen twee jaar moet de watertoren weer een 'plaatje' zijn, vindt de heer Marius Dielemans. Eerst de buitenzijde aanpakken, waarbij gedacht wordt aan muren en dak en vervolgens de binnenzijde. De binnenzijde moet optimaal gebruikt worden. De heer Dielemans is hiermee als ontwerper zeer vindingrijk bezig. Een en ander verkeert nog in de ontwerpfase, maar het idee er achter is zeer doordacht. De ontwikkelingen kunnen gevolgd worden op www.Dmaker.nl onder de nieuwsbrief "De Torentijdningen".

De watertoren als reclamezuil

Op papier is helder uiteen te zetten hoe een watertoren hergebruikt kan worden, maar dan volgt de beslissende stap of het ontwerp financieel uitvoerbaar is. Hierbij moeten de kosten binnen het redelijke blijven. Je praat wel over een investering in industrieel erfgoed. Het is dan ook niet voor niets dat er al zoveel aspirant-kopers zijn geweest, die zich stuk hebben gebeten op mooie plannen die uitliepen in dromen als het ging om financiële haalbaarheid. Het is dan ook bewonderenswaardig dat de heer Dielemans de handschoen heeft opgepakt. Er is nog een lange weg te gaan. Het is nu al duidelijk dat dit soort hergebruik van industrieel erfgoed het voor een deel moet hebben van mensen die er samen de schouders onder willen zetten. Want na 16 jaar is het hoog tijd dat dit prachtige rijksmonument van de ondergang wordt gered.

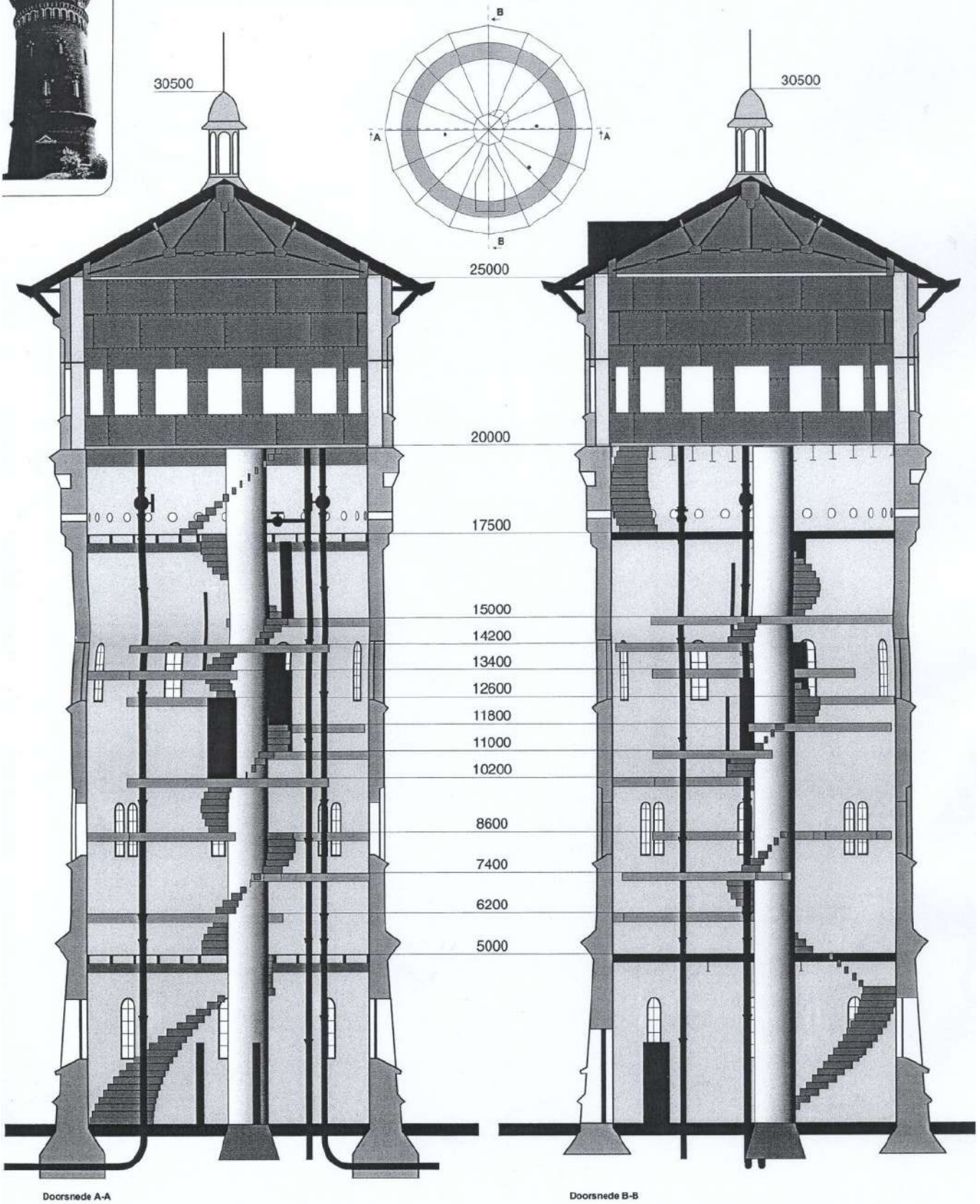
VOOR UW AGENDA

Amsterdam, t/m 20 april 2008

Verborgen Afghanistan

Een deel van de rijke historie van Afghanistan ligt tijdelijk in Amsterdam. Honderden archeologische schatten laten zien dat de oude Grieken en Romeinen, de Chinezen en de Indiërs hun invloed in dit gebied achterlieten. Ze waren jarenlang verstopt, om ze uit handen te houden van de Russen en de Taliban. Nu mag de hele wereld ze zien. Directeur Omara Khan Masoudi van het Nationaal Museum in Kabul loopt trots door De Nieuwe Kerk in Amsterdam. Zo'n luxe uitstalling van zijn collectie zal in zijn museum in Afghanistan niet mogelijk zijn. Nadat het tijdens de oorlog zwaar was beschadigd en geplunderd is het nu weer open. Hij hoopt dat veel Afghanen én toeristen komen kijken, al zijn de topstukken uit zijn collectie tijdelijk in het buitenland, op dit moment in Nederland. "Het streelt het oog, dit glas is natuurlijk prachtig. Toen ik voor de tentoonstelling in Kabul was, zat alles nog in kisten. Enkele werden geopend en toen zag ik opeens dit visje. Zo gaaf was het."

Doorsneden totale verbouwingsplan

Flesje in de vorm van een vis, Afghanistan, 1ste eeuw n. Chr., Geblazen glas, blauwe vinnen en ogen, 8,7 x 10,7 x 20 cm,

Directeur Ernst Veen van De Nieuwe Kerk laat een paar van de honderden artefacten zien. "Hier zie je heel duidelijk de invloeden uit de Romeinse en de Griekse periode. En dit gekleurde glas is ongekend. Dit ook: een beschilderde drinkbeker, eveneens uit de eerste eeuw na Christus." De kunstvoorwerpen uit Afghanistan zijn in de loop van de vorige eeuw door archeologen opgegraven, op vier sites in het land. De Afghanen werden daarbij geleid of begeleid door Franse en later Russische collega's. Duizenden voorwerpen kwamen te voorschijn.

Duidelijk bleek hoe het land op de belangrijke handelsroutes tussen oost en west lag: de voorwerpen komen uit alle windstreken of zijn erdoor beïnvloed. Ze zijn duizenden jaren oud. Een deel verdween naar Musée Guimet in Parijs, zo was dat afgesproken in het begin. Veel spullen zijn ook door rovers op de markt gebracht en verdwenen. Toch bestond de collectie van het Nationaal Museum in Kabul ooit uit circa honderdduizend voorwerpen.

Een dieptepunt voor Afghanistan was de overheersing door de Russen: vanaf 1979 vielen zo'n twee miljoen slachtoffers en raakte het land economisch en cultureel aan de grond. Belangrijke collecties uit het Nationaal Museum bracht Masoudi in het geheim naar de kluis van het presidentiële paleis. Toen de communisten in 1992 plaatsmaakten voor de fundamentalistische Taliban begon een nieuwe periode van onzekerheid. Niet de Taliban, maar streng-gelovige moslim-extremisten uit het buitenland zorgden voor de vernietiging van de beroemde, grote Boeddha-beelden in de rotsen van Bamiyan. Begin 2001 besloot het Taliban-regime bovendien kunstwerken uit het Nationaal Museum te vernietigen. Vanwege het geloof waren afbeeldingen van mensen, ook van boeddha's, niet toegestaan. De staf van directeur Masoudi zorgde er steeds opnieuw voor dat honderden werken uit het museum op geheime plaatsen verborgen bleven.

Paar broches: Amorfiguren op een dolfijn, Afghanistan, Tillya-tepe, graf III, Tweede kwart 1ste eeuw n. Chr., Goud, turkoois, parelmoer, 4,2 x 4,9 cm,

Toen het Taliban-regime omver werd geworpen, kwam de collectie in 2003 weer tevoorschijn. Voor zijn doortastende optreden kreeg Masoudi in 2004 de Prins Claus Prijs, een onderscheiding van het Prins Claus Fonds dat zich bezighoudt met cultuur in politiek instabiele gebieden. Destijds kwam Masoudi met het idee voor een tentoonstelling in Europa. "Dit is een goede gelegenheid voor ons om de culturele rijkdom en beschaving van ons land te laten zien aan de internationale gemeenschap."

Opengewerkt paneel met afbeelding van vrouw met kind en twee vrouwen, 1ste eeuw n.Chr., Ivoor, 13,8 x 24,7 cm.

Ernst Veen van de Nieuwe Kerk is even trots op de expositie als zijn Afghaanse collega Masoudi. Hij heeft veel moeite moeten doen, voordat de autoriteiten en het parlement in Kabul met de tentoonstelling akkoord gingen. "We hopen via de kunst een bijdrage te leveren aan meer kennis over elkaar, en dus meer begrip. We horen natuurlijk dagelijks over geweld en oorlog in Afghanistan. We kunnen nu toch iets tonen over een cultuur en een beschaving die zo groot is. Ik hoop dat ook de huidige generatie in Afghanistan dat weet en zich hieraan kan optrekken. En dat dit helpt daar een betere en vreedzame samenleving te realiseren."

De tentoongestelde voorwerpen zijn in Europa gerestaureerd. Elk van de deelnemende musea schenkt 200.000 dollar aan het Nationaal Museum in Kabul.

Bij de tentoonstelling hoort verder een luxe catalogus, met veel tekst en foto's van de honderden voorwerpen.

Handgreep van een kom met vrouwenbustes Omstreeks 145 v.Chr., Brons, 13,7 cm

Verborggen Afghanistan/Hidden Afghanistan is t/m 20 april te zien in De Nieuwe Kerk te Amsterdam. Daarna reist de expositie door binnen Europa en naar de Verenigde Staten.

(Fotomateriaal: Nationaal Museum van Afghanistan © musée Guimet/Thierry Ollivier)

Info: Nationale Stichting De Nieuwe Kerk, Dam te Amsterdam, tel.: 020-638 69 09

Leiden, 24 april - 4 januari 2009

Dierenmummies

Krokodillen, apen, katten: Je kunt het zo gek niet bedenken of de oude Egyptenaren maakten er mummies van! Ben je benieuwd hoe ze dat deden? Kom dan naar de tentoonstelling 'Dierenmummies' en bekijk maar liefst 70 dierenmummies van binnen en van buiten. Door middel van foto's, opgezette dieren, scans en skeletten kom je van alles te weten over de Egyptenaren en hun dieren. Natuurlijk kun je tijdens je bezoek ook zelf tot 'ingewikkelde' ontdekkingen komen. De tentoonstelling is leuk én leerzaam voor kinderen en hun ouders.

Info: Rijksmuseum van Oudheden, Rapenburg 28, 2311 EW Leiden, tel: 071 - 5 163 163

Assen t/m 31-08-2008

Het Terracotta leger van Xi'an

Het Drents Museum in Assen presenteert van 2 februari tot en met 31 augustus 2008 de spectaculaire tentoonstelling 'Het Terracotta Leger van Xi'an'. Voor het eerst in Nederland, en exclusief voor het Drents Museum, zijn de wereldberoemde soldaten van het graf van de eerste keizer van China te zien, aangevuld met ruim 200 prachtige voorwerpen uit de Qin en West-Han dynastie.

In de derde eeuw vóór Christus liet de machtige eerste keizer van China, Qin Shi Huangdi, al tijdens zijn leven een mausoleum bouwen in de buurt van de huidige stad Xi'an. Zijn toekomstige tombe werd daarbij bewaakt door duizenden levensgrote voetsoldaten, ruiters met paarden, boogschutters en wagenmenners: het zogenaamde Terracotta Leger.

In zijn ondergrondse paleis kon de keizer in het hiernamaals verder leven, omringd door prachtige gebruiksvoorwerpen én beschermd door zijn eigen leger.

In 1974 is dit leger bij toeval teruggevonden door een eenvoudige boerenzoon. Al gauw bleek het om één van de grootste archeologische ontdekkingen van de 20ste eeuw te gaan en groeide het uit tot een attractie van wereldfaam. Inmiddels is de archeologische vindplaats uitgeroepen tot Unesco Werelderfgoed en trekt het jaarlijks vele miljoenen bezoekers uit de hele wereld. Nog lang niet alle beelden zijn opgegraven. Op dit moment zijn er ongeveer 1000 soldaten opgegraven en gerestaureerd, maar nog zeker 6000 liggen er bedolven onder een dikke laag aarde. Ook het keizerlijke graf zelf is nog niet opgegraven.

Het graf van keizer Qin Shi Huangdi (Qindynastie) is de inspiratie geweest voor de bouw van de mausolea van latere Chinese keizers uit de West-Han dynastie. Naast vele prachtige terracotta beelden, verfijnder en kleiner van formaat dan die uit de Qin dynastie, zijn ook daar schitterende grafgiften van goud, jade, brons en aardewerk gevonden.

In 2008 is het mogelijk om in het Drents Museum deze bijzondere grafvondsten van dichtbij te bekijken. Zeker 14 originele, levensgrote krijgers en ruim 200 andere bijzondere en kostbare grafvondsten uit de Qin en West-Han dynastie zijn dan gedurende zeven maanden te zien in Assen.

Bij de tentoonstelling verschijnt een rijk geïllustreerde publicatie i.s.m. Waanders Uitgevers. Het boek over het Terracotta Leger van Xi'an is zowel los te koop als in cassette samen met het boek Antieke Bronzen, Meesterwerken uit het Shanghai Museum van het Groninger Museum.

Info: Drents Museum, Brink 1, Assen, tel. 0592-377773

Venlo t/m 28 september 2008

Neanderthalers in Europa

Voor wie in 2004 onze excursie gemist heeft naar het Gallo Romeins Museum in Tongeren, is er nu een herkansing in Limburg.

Neanderthalers in Europa is de titel van een spraakmakende tentoonstelling over mensen in de ijstijd. De expositie is van 15 maart tot en met 28 september 2008 te zien in het Limburgs Museum in Venlo. Neanderthalers in Europa is het eerste grote overzicht over deze vroegste prehistorische cultuur. Het onderzoek naar de Neanderthalers is in een stroomversnelling geraakt, met als uitkomst een nieuw en sterk gewijzigd beeld van de eerste mensen. De tentoonstelling presenteert die resultaten op een publieksgerichte, laagdrempelige wijze.

Een groep Neanderthalers - levensechte 3D-figuren - is neergestreken in het Limburgs Museum. Ze zetten daar hun dagelijkse leven gewoon voort. Ze zitten rond het vuur te eten en maken werktuigen, gaan op jacht, lachen, huilen of spelen. Het hyperrealisme van de figuren staat in contrast met de sobere omgeving.

Een eenvoudig blauwgroen platform symboliseert de open steppe, de natuurlijke omgeving van Neanderthalers.

Er lopen ook dieren rond: een oerrund, een prehistorisch paard, een holenbeer, muskusossen en hyena's. Ze zien er al net zo overtuigend natuurgetrouw uit. Op tafels vindt de bezoeker alle wetenschappelijke informatie terug: originele objecten, bodemvondsten, teksten, beelden, geluiden. Het blauwgroene 'veld' wordt afgebakend door een lange wand van metalen archiefrekken. Daarin liggen gebruiksvoorwerpen, beenderresten en replica's opgeslagen.

Maar ... noodgedwongen blijft de tentoonstelling ook een verhaal met een open einde. Ondanks de langdurige en diepgaande onderzoeken die naar hem gevoerd worden, is de Neanderthaler nog altijd een wezen met heel wat meer mysterieuze dan bekende facetten.

Info: Limburgs Museum, Keulsepoort 5, 5911 BX Venlo, tel 077 352 21 12

Haarlem, t/m 18 mei 2008

Hoogversierd aardewerk uit Brugge en Haarlem

Deze expositie laat een bonte verzameling zien van voorwerpen uit Brugge en Haarlem. Een fascinerende ontdekkingstocht langs kleurrijk aardewerk uit de 13de en de 14de eeuw.

Hoogversierd aardewerk is een bijzondere groep binnen het roodbakend geglazuurde aardewerk, waarbij meerdere versieringstechnieken werden toegepast.

Brugge kan worden beschouwd als de bakermat van het hoogversierde aardewerk. Hier groeide het hoogversierd materiaal uit tot een belangrijke component van de keramiekmarkt. Door de toenemende internationale handelscontacten in de 13de en 14de eeuw verspreidde het zich door een groot deel van Noordwest-Europa. veel hoogversierd aardewerk.

Hoogversierd aardewerk werd onder andere geproduceerd in Vlaanderen, Noord-Frankrijk, Engeland en Denemarken. Opmerkelijk is dat ook in Haarlem dit soort aardewerk is gefabriceerd. Tijdens grondwerkzaamheden in de Frankestraat in het centrum van de stad, werden tussen 1970 en 1972 de funderingsresten van een pottenbakkersoven uit de 14de eeuw ontdekt. Uit archeologisch onderzoek kwam laatmiddeleeuws productieafval van onder andere roodbakend aardewerk tevoorschijn, waaronder Het is duidelijk dat de pottenbakker uit Haarlem het idioom van zijn Brugse vakgenoten moet hebben gekend. Tal van vormen en decoratietechnieken die in Brugge werden gebruikt zijn ook terug te vinden op het Haarlemse hoogversierde aardewerk.

Info: Archeologisch Museum, Grote Markt 18k, Haarlem, tel. 023-5313135

ARCHEOLOGIE IN IJSLAND (2)

(Alexander van der Kallen)

In de uitgave van september hebben jullie hopelijk al kunnen genieten van mijn eerste belevenissen tijdens mijn vakantie in IJsland. In dit deel kunnen jullie lezen wat ik verder allemaal heb mee gemaakt op de IJslandse opgraving. Ook zal ik vertellen over de vele andere historische plaatsen op het eiland en komen we de ware betekenis te weten van de mysterieuze stenen torentjes die overal over het eiland verspreid staan. Heel veel plezier met het tweede deel van mijn IJslands avontuur.

We gaan terug naar de opgraving die zich richt op het onderzoek naar de zogenaamde "booths". Een booth is een soort tijdelijke hut van pluggenwalletjes van ongeveer één meter hoog. Hierop werd, met behulp van meegebrachte stokken en doek, een dak gebouwd. De booths bij Kolkuós waren slechts enkele maanden per jaar in gebruik.

De rest van het jaar waren ze blootgesteld aan de elementen en spoelde de zee er bij winterstormen constant overheen. Het jaar daarop keerde men terug en moest men eerst de beschadigde booths repareren. Zo waren er bijvoorbeeld wanden omgevallen of compleet weggespoeld. Deze werden dan vervangen of verstevigd met vers uitgestoken pluggen.

Omdat een plaggenwal die in het jaar 1121 is gezet niet zo makkelijk is te onderscheiden van een plaggenwal uit het jaar 1122, is het te begrijpen hoe moeilijk het is om wijs te kunnen worden uit een site die enkele honderden jaren in gebruik is gebleven.

Soms waren er wel 4 lagen plaggenwanden van één booth te herkennen. Op onderstaand plaatje heb ik geprobeerd om dit wat te verduidelijken.

Het opgravingsteam bestaat uit archeologen uit de USA, Zweden, Noorwegen, Griekenland, IJsland en voor één dag ook uit Nederland. Het opgravingsvlak is door middel van een ongelijke putgrens, een soort zaagtand, aan één zijde opgedeeld in allemaal verschillende secties. Als medewerker draag je zelf zorg voor het opgraven van jouw sectie. Beetje bij beetje krab je met de troffel laagsgewijs naar beneden. Vandaag mag ik meewerken in de sectie van Astrud en Angelos. Ik krijg mijn eigen hoekje toebedeeld en ga daar vol goede moed van start. Ik kan vertellen dat dit toch wel even wat anders is dan opgraven in Bergen op Zoom. Hier kun je soms onduidelijke sporen krijgen, maar die zijn haarscherp in vergelijking tot waar je in IJsland mee bezig bent. Na ruim 3 uur geschraapt te hebben, heb ik het idee dat er zich wel degelijk een spoor begint af te tekenen.

Gaandeweg kras ik de zichtbare lijnen aan en er komt inderdaad een soort kuil tevoorschijn. Het blijkt dat hier geen vlaktekeningen worden gemaakt, maar dat ieder spoor door de beheerder van zijn sectie moet worden ingemeten met een Totalstation. Dit is een soort computergestuurde landmeter die iedere dag op een vast punt geïnstalleerd dient te worden. Met behulp van een lange stok met daarin diverse sensoren kan de

ingebouwde computer tot op de millimeter nauwkeurig bepalen waar jij je bevindt. Omdat ik vandaag mijn eigen sectie heb toegewezen gekregen zal ik ook zelf met de Totalstation aan de slag moeten. Gelukkig heb ik wat ervaring op kunnen doen toen Berrie van Hoof vorig jaar in Bergen op Zoom werkte. Hij had namelijk ook zo'n toestel.

Allereerst wordt in de Totalstation het Featurenummer van het betreffende spoor ingevoerd, waarna alle

hoeken van het spoor worden ingemeten. Omdat in het veld niet is te zien of de in het spoor aanwezige stenen onderdeel zijn van een structuur of daar simpel door de golven zijn gedeponeed, worden ook alle stenen op deze manier ingemeten. Hierna wordt het spoor gefotografeerd, zowel digitaal als analoog en worden de foto- en featurelijsten ingevuld. Vervolgens heb ik het spoor verwijderd en ben ik al schavend op zoek gegaan naar het volgende spoor. Mijn vondsten voor die dag bestonden uit drie schamele stukjes verbrand bot. De vondst van de dag werd gedaan door Astrud, nog geen twee meter naast mij. Zij vond een klein fragmentje aardewerk uit de 12^e eeuw. Voor ons lijkt dat niet zoveel bijzonders met de enorme hoeveelheden aardewerk die wij in Bergen op Zoom uit de grond halen, maar in Kolkuós is dit best een grote vondst. Alle vondsten worden verpakt in een gripzakje en van de nodige coderingen voorzien.

Daarna worden ze met behulp van een “golf tee” op de plaats van de vondst in de grond gestoken. Deze vondsten worden allemaal ook afzonderlijk ingemeten met de Totalstation. Zo heb je dus een vlak vol liggen met vondstzakjes.

Het was werkelijk een geweldige ervaring om op deze opgraving mee te mogen werken. Niet alleen omdat het in het buitenland was, maar zeker ook omdat het totaal anders was dan wat ik gewend ben te doen. Aan het eind van de dag tijdens de evaluatie kreeg ik te horen dat ik best wel indruk had gemaakt, omdat de meeste mensen toch wel een weekje moeite hebben met het zien van de sporen. En dat kan ik mij best voorstellen. Ik heb die dag wel eens een momentje gehad dat ik echt niet meer zag waar mijn spoor begon of ophield. Petje af voor de mensen die daar iedere dag op zitten te turen. Rond een uur of vijf 's middags waren we terug in Hólar en toen zat de dag er helaas weer op. We hebben nog een lange rit van zo'n 450 km voor de boeg naar ons volgende hotel. Voor nu laten we Hólar en Kolkuós achter ons, maar wie weet kom ik hier nog wel eens terug.

Op de 6^e dag van de vakantie komen we langs een groot landhuis, Skriduklaustur. Dit gebouw is een mengeling van Engelse en IJslandse bouwstijl, gebruikmakend van lokale bouwmaterialen. Het dak van gras is erg opvallend. Het is gebouwd door de IJslandse schrijver Gunnar Gunnarsson die een groot aantal jaren van zijn leven in Engeland heeft gewoond. Na zijn terugkeer in IJsland in 1926 duurde het nog tot 1938 voordat hij het huis in Skriduklaustur liet bouwen.

Naast het landhuis, op de helling van de vallei vindt op dit moment een grote opgraving plaats van een Augustijner klooster. In 1493 werd op deze plaats een Augustijner klooster gesticht. Het kreeg de naam Skriduklaustur, vernoemd naar de nabij gelegen boerderij Skrida. Skriduklaustur is het jongste katholieke klooster op IJsland. Oude verhalen vertellen over een wonder dat hier in de 15^e eeuw heeft plaatsgevonden.

De geestelijke van het nabij gelegen dorp Valthjósstadur ging op een dag naar een stervend parochielid in de vallei. Onderweg verloor hij zijn miskelk en schaal. Een man werd op pad gestuurd om de verloren goederen te zoeken. Zij werden teruggevonden op een rots ter hoogte van de boerderij Skrida. De kelk was gevuld met wijn en de schaal lag hier netjes bovenop voorzien van brood. Dit werd gezien als een wonder en werd herdacht met de bouw van een kapel. Het altaar kwam precies op de plaats waar de miskelk werd teruggevonden. Later werd op deze plek ook het klooster gesticht.

Skriduklaustur heeft niet lang bestaan. Al in 1552 werd het klooster na de reformatie gesloten. Ondanks dat het klooster maar kort gefunctioneerd heeft, bezat het grote stukken land, een eigen gasthuis en een school.

In 1496 werd er naast het klooster een kerkhof ingericht en enkele jaren later verrees hier ook een kerk met de naam Skridukirkja. Na het sluiten van het klooster in 1552 raakte de kerk al snel in verval. In 1670 werd de kerk herbouwd om in 1792 definitief gesloopt te worden. Ook de begravingen op het kerkhof werden in dat jaar stopgezet.

Het onderzoek in Skriduklaustur loopt inmiddels alweer vijf jaar. In de eerste drie jaar heeft men grote delen van het klooster reeds opgegraven. Deze zijn in het zicht gelaten door middel van het deels opmetselen van de aangetroffen muren. Tussen de muren zijn houtsnippers op de grond gelegd, zodat bezoekers ook binnen de oude muren van het klooster een kijkje kunnen gaan nemen. De laatste twee jaar wordt er gewerkt aan de oostkant van het klooster waar in 2006 het kerkhof werd ontdekt. Tot nu toe zijn daar 34 graven gevonden. Sommige van de graven dateren uit het allereerste begin van het klooster want in een later stadium zijn ze overbouwd bij de uitbreiding van het klooster. Helaas waren we wat te vroeg op de locatie aanwezig. Het was pas 07.30 uur en men ging niet voor negen uur aan het werk.

Ook het op het terrein gelegen museum was pas vanaf tien uur te bezichtigen en omdat we nog een lange rit voor de boeg hebben en er nog zoveel meer moois te zien is op het eiland, besloten we om hier niet op te wachten.

De vakantie is alweer voor meer dan de helft voorbij. Als we op de achtste dag net voor het stadje Vík rijden, komen we langs een hele verzameling stenen torentjes. Dezelfde torentjes waarover we al de hele vakantie aan het speculeren zijn. Op de terugweg naar het hotel die avond passeren we de vele torentjes opnieuw en besluiten we toch even een kijkje te gaan nemen. Er staat namelijk een groot informatiebord bij en misschien wordt hier de functie van de vele torentjes echt duidelijk. Het bord vertelt dat op deze plaats de boerderij Laufskálar gelegen was die in het jaar 894 werd verwoest door een uitbarsting van de vulkaan de Katla.

De berg van lavabrokken die nu op de plek van de boerderij ligt, draagt de naam Laufskálavarda, genoemd naar de boerderij.

De Engelse vertaling hiervan is Laufskálar Cairn, een “cairn” is een Engelse benaming voor een door mensenhanden gemaakte hoop stenen, in vroeger tijden meestal opgericht als een herdenkingsmonument. Iedereen die voor het eerst voorbij deze plek kwam werd geacht een steen toe te voegen aan een torentje om er voor te zorgen dat hij geluk zou hebben op zijn reis en ter nagedachtenis aan de verwoeste boerderij. Tegenwoordig wordt er ieder jaar een partij stenen gestort zodat ook nu nog deze oude traditie kan worden voortgezet.

Op de laatste dag van onze vakantie hebben we een bezoek gebracht aan IJslands belangrijkste historische locatie, Thingvellier. Deze “vlakke van het parlement” (letterlijke vertaling) is HET nationale heiligdom van IJsland. Thingvellier is een 6 kilometer brede en 40 kilometer lange verzakking in het landschap, aan alle zijden begrensd door diepe kloven en scheuren. Het was in de kloof Almannagjá waar in het jaar 930 de Althing, één van de oudste parlementaire instellingen van de wereld werd opgericht.

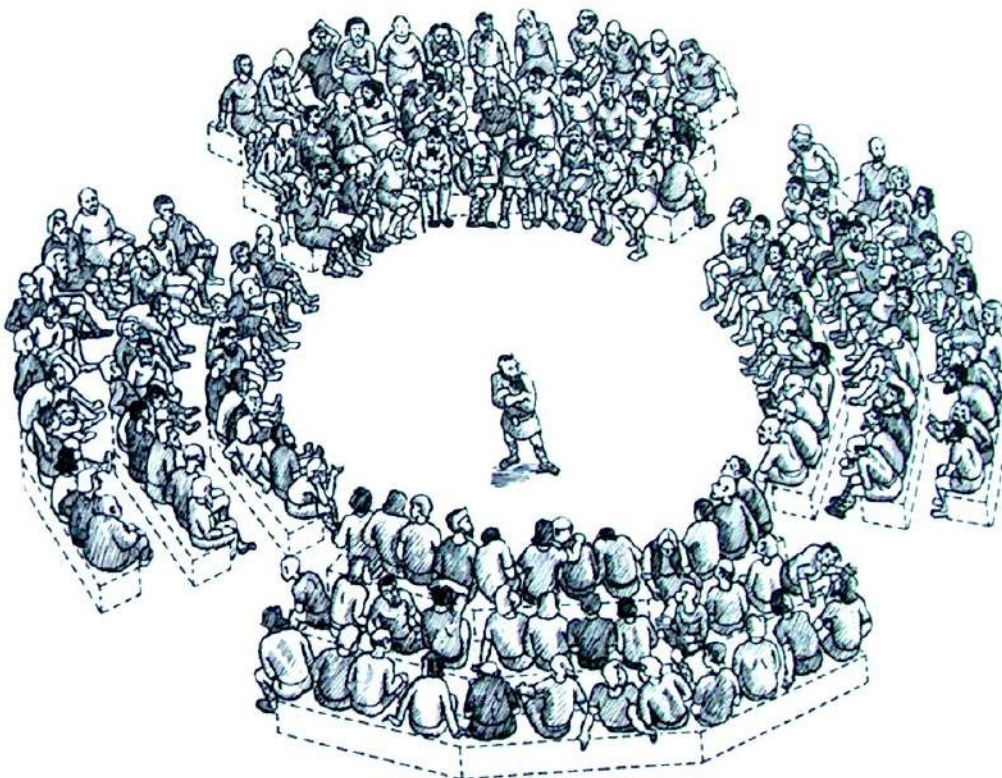

De Althing wordt gevormd door de leiders van alle gemeenschappen op het eiland. Het hoofd van de Althing werd de Wetspreker genoemd. Voordat de IJslanders geschreven taal kende, werd op iedere samenkomst van de Althing door de Wetspreker 1/3 deel van de wet aan alle verzamelde mensen geciteerd, zodat alle IJslanders op de hoogte waren van de op dat moment geldende wetten. De Wetspreker was een gekozen positie en werd na verkiezing door de Lögrétta benoemd voor een periode van drie jaar. De Lögrétta was de "raad van wetgevers". Zij stelden nieuwe wetten in en deden uitspraken in geschillen. Samenkomsten van de raad werden geleid door de Wetspreker. Over het aantal gemeenschapsleiders in de raad zijn de heren professoren het niet helemaal eens. De aantallen lopen uiteen van 36, 39 tot 49 leden. Iedere leider had maximaal twee assistenten bij zich, dus de raad bestond maximaal uit 147 personen. Zij zaten in drie concentrische ringen met in de binnenste ring de leiders. Alleen de gemeenschapsleiders hadden stemrecht in het benoemen van een nieuwe Wetspreker, het invoeren van nieuwe wetten en het doen van uitspraken in geschillen. Toen in de 13^e eeuw de wetten werden opgeschreven, verdween de positie van

Wetspreker als "uitspreker" van de wet. Vanaf dat moment droeg hij zorg voor het verzamelen en beheren van de wetboeken. De locatie van Thingvellir is niet zomaar gekozen. De vlakte was niet alleen via alle op het eiland liggende routes goed bereikbaar, maar de kloven aan de rand van de vlakte, en met name de kloof Almannagjá, staan bekend om hun uitstekende akoestiek. De Althing kwam hier bijna 900 jaar bij elkaar. Tot 1798 werd hier ieder jaar door de volksvertegenwoordigers in de openlucht vergaderd. Niet alleen de leidinggevende figuren van het land kwamen hier bij elkaar. Ook een groot deel van de bevolking ontmoette elkaar hier elk jaar. Gedurende twee weken werd hier gefeest, recht gesproken, handel gedreven, getrouwd en gesport. Buiten de leuke bezigheden tijdens de Althing werden er ook minder leuke handelingen uitgevoerd. Zo werden misdadigers gestraft bij deze samenkomst. Tot op de dag van vandaag kunnen bezoekers de Drekkingsarhyllur ("het meer der verdrinking") in de rivier zien, waar vrouwelijke wetbrekers werden verdrinken. In de laatste twee eeuwen onder Deense heerschappij groeide Thingvellir uit tot een nationaal symbool. Het is dan ook niet verwonderlijk dat, toen op 17 juni 1944 IJsland zich onafhankelijk verklaarde van

Denemarken, dit op deze plaats gebeurde.

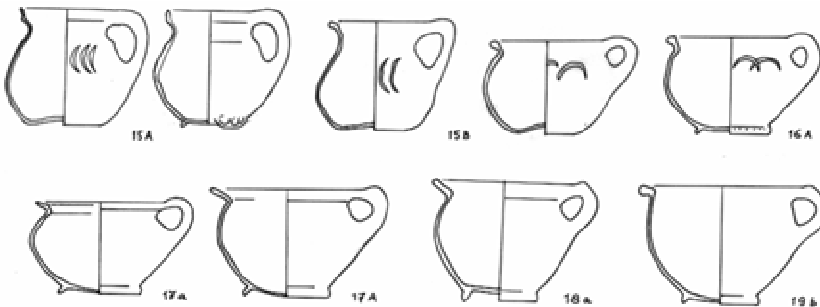
Dit was de laatste dag van onze rondreis door IJsland. Wat begon als een vakantie met de bedoeling archeologie even ver achter me te laten en te genieten van de rust en leegte in dit mooie ongerepte land kreeg alsnog een iets andere wending.

CURSUS VONDSTDETERMINATIE

Deze cursus omvat het leren herkennen van vondsten (voornamelijk aardewerk, maar ook glas, metaal) naar datering en soort. Tevens het krijgen van een goed beeld van gebruiksvoorwerpen door de eeuwen heen. Cursusleider is drs. Marco Vermunt, gemeentelijk archeoloog en de cursus wordt gegeven in het Gemeentelijk Archeologisch Depot, Wassenaarstraat 59, 4611 BT Bergen op Zoom.

De cursus beslaat drie avonden en wordt gehouden op de dondertdagen **5, 12 en 19 juni vanaf 20.00 tot ca. 22.30 uur**. De prijs bedraagt € 5,- voor leden en € 15,- voor niet-leden, inclusief koffie/thee en een cursusreader (maximale deelname 10 personen). Voor de cursus is geen specifieke voorkennis vereist.

U kunt zich tot uiterlijk 10 mei a.s. opgeven voor deze cursus bij Ank van der Kallen, Nieuwstraat 4, 4611 RS Bergen op Zoom, tel. 0164-265158, email: vanderkallen@home.nl. Aanmeldingen worden op datum van binnenkomst afgewerkt. Mocht de cursus vol zijn geboekt, dan kunt u op een wachtlijst worden geplaatst.

BOEKENNIEUWS

Dwars door de stad
Bij een wandeling door Leiden brengt elke stap je in aanraking met het verleden. Leiden is een van de grootste historische steden van Nederland en herbergt een schat aan monumentale gebouwen.

Dat achter de fraaie gevels en onder de kinderkopjes en klinkers nog meer geheimen op onthulling wachten, is bij velen inmiddels bekend. Archeologie en bouwhistorie vullen elkaar aan. In dit boek vertellen ze samen het boeiende verhaal van de (bouw)geschiedenis van Leiden en geven een dwarsdoorsnede van de stad: verhalen gaan over verschillende plaatsen en verschillende tijdvakken, lopen dwars door uiteenlopende sociale lagen van de bevolking, door de scheiding tussen privé en publiek en door de grens tussen wat boven en onder het straatniveau te vinden is.

Paperback, ISBN: 9789059970427, prijs € 14,50

Strijd om de VOC-miljoenen
Slag in de haven van het Noorse Bergen, 12 augustus 1665

De retourvloot onder commando van Pieter de Bitter was een van de rijkste uit de geschiedenis van de VOC. Tijdens de thuisreis brak de Tweede Engelse Oorlog uit waardoor De Bitter moest uitwijken naar het Noorse Bergen, dat destijds in Deens bezit was. In deze verondersteld neutrale haven wachtte hij op een escorte van admiraal Michiel de Ruyter.

De Engelse en Deense koningen sloten intussen echter een geheime overeenkomst. Een Engels eskader zou de vloot binnen die haven veroveren.

De Noorse commandant zou geïnstrueerd worden om niet in te grijpen en de buit zou worden gedeeld. De koerier van dit bericht arriveerde echter pas in Bergen toen de Engelsen de aanval al hadden geopend. Tot hun verbazing kreeg de retourvloot volop steun uit de Noorse vestingwerken. Na vier uur hevige strijd sloegen de zwaargehavende Engelse schepen op de vlucht.

De uitgeputte retourvloot won de slag van de zich oppermachtig wanende Engelse oorlogsvloot! Van deze opmerkelijke strijd bestaan diverse ooggetuigenverslagen. Om begrijpelijke redenen is er van Engelse zijde niet veel ruchtbaarheid aan gegeven, maar in Noorwegen en Nederland is er de nodige aandacht aan besteed. Michael Breet raadpleegde alle beschikbare bronnen over dit fascinerende voorval en presenteert in deze uitgave op levendige wijze de hoofdrolspelers, achtergronden en nasleep van de slag in de haven van Bergen.

Walburg Pers, Prijs € 19,50

De Sabeltandtijger uit de Noordzee

In maart 2000 werd door een Urker viskotter in het zuidelijke deel van de Noordzee een onderkaak van een sabeltandtijger (*Homotherium latidens*) opgevisst. De onderkaak werd gedateerd op een ouderdom van 28.000 jaar, terwijl

eerder werd aangenomen dat deze soort sabeltandtijger in Europa en Azië 300.000 à 400.000 jaar geleden uitgestorven was. Deze sensationele vondst en recente wetenschappelijke gegevens zijn het uitgangspunt van dit rijk geïllustreerde boek, dat voorzien is van uniek en nog nooit eerder gepubliceerd beeldmateriaal. In dit boek schetsen de auteurs de Noordzeebodem als rijke vindplaats van fossiele resten van zoogdieren uit het Pleistoceen (de IJstijd). Ook geven zij een natuurgetrouw beeld van de sabeltandtijger, zijn evolutie en leefgebieden in het destijds droog liggende Noordzeegebied. Tevens schenken zij ruime aandacht aan zijn belangrijkste prooidieren, waaronder de wolharige mammoeten, wolharige neushoorns en de steppewisenten. De determinatie en de ouderdomsbepaling van de originele onderkaak worden uitvoerig behandeld.
ISBN 9789078707035, 2007, 160 blz., gebonden, prijs € 39,45

Bundel Maritieme Vindplaatsen 1

In de Bundel Maritieme Vindplaatsen 1 zijn 63 vindplaatsen beschreven. Zij geven gezamenlijk een goed beeld van ons rijke maritieme verleden en van de

resultaten van de onderzoeken. Ons land kent een enorme rijkdom aan overblijfselen van onze maritieme historie, zo blijkt uit de 50 à 70 meldingen aan vondsten die jaarlijks bij de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) binnenkomen. Deze meldingen komen van Rijkswaterstaat, vissers, vaarwegbeheerders, maar vooral ook van duikers. De Bundel Maritieme Vindplaatsen 1, met vele foto's en illustraties kunt u bestellen per e-mail bij secretariaat@lwaow.nl voor € 20,- + € 2,50 verzendkosten.

Een Bataafse gemeenschap in de wereld van het Romeinse Rijk

De Bataafse gemeenschap in de omgeving van Tiel was opvallend goed geïntegreerd in het Romeinse rijk. Dat valt te lezen in het publieksboek *Een Bataafse gemeenschap in de wereld van het Romeinse Rijk*. Jarenlang deden archeologen van het Archeologisch Centrum van de Vrije Universiteit onderzoek naar de overblijfselen van het ontdekte Bataafse dorp. Het boek laat zien dat Tiel-Passewaai heel wat voorstelde in de Romeinse tijd. Het boek vertelt een historisch verhaal over het wel en wee van een doorsnee Bataafse gemeenschap in de grenszone van het Romeinse rijk. Vondsten van allerlei aard vormden voor de archeologen de basis voor dit verhaal.
ISBN 978-90-5345-332-2, 2007, 196 blz., gebonden, prijs € 34,95

VOOR U GELEZEN

Eeuwenoude vesting ontdekt met Google Earth

Onderzoekers hebben in de buurt van de stad Timisoara in het oosten van Roemenië een archeologische nederzetting met verdedigingswerken van ruim 3200 jaar oud blootgelegd.

Het complex heeft een oppervlakte van 2000 hectare. Volgens de onderzoekers is het wellicht de grootste archeologische opgraving in Europa tot nu toe, zo meldde de Roemeense televisie. De vondst is vooral bijzonder door de oppervlakte en omdat de nederzetting geheel in tact is gebleven. De onderzoekers hebben nog geen idee wie de bouwers van de vesting waren. In de tijd dat deze gebouwd moet zijn, 1200 voor Christus, bestond in de regio het schrift nog niet. Tegen de tijd dat de nederzetting beschreven kon worden, moet deze al lang verlaten zijn geweest. De ontdekking is gedaan aan de hand van satellietopnamen en met behulp van Google Earth. Voor het verdere onderzoek zijn immense bedragen nodig, zo heeft het museum van Banat in Timisoara laten weten. De hulp van onder meer de VN cultuurorganisatie Unesco is inmiddels ingeroepen.

Bron: www.automatiseringsgids.sdu.nl, 20 februari 2008

Geplaveide Romeinse weg

De K.U.Leuven is eind januari van start gegaan met een archeologisch onderzoek langs de Nerviërsstraat in Asse (België). De meest spectaculaire vondst binnen de huidige opgraving is de aanwezigheid van een geplaveide Romeinse weg. De 6 meter brede baan kon over een lengte van meer dan 20 meter vrijgelegd en onderzocht worden. Een verhoging van het midden van de baan zorgde voor een goede afwatering. Langs beide zijden van de weg werd een gracht aangetroffen. Het wegdek, dat in zeer goede staat bewaard is, is geplaveid met grotere en kleinere, vaak onregelmatige stukken kalkzandsteen. Vermoedelijk betreft het hier een secundaire weg binnen de Romeinse nederzetting van Asse die de verbinding

vormde tussen de Romeinse weg richting Elewijt en de baan richting Rumst (aangetroffen door de K.U. Leuven bij de opgraving langs de Krokegemseweg in 2007). Talrijke paalgaten, smalle greppels en kuilen langs de noordoostelijke zijde van deze weg wijzen mogelijk op de aanwezigheid van woningen en allerlei activiteiten. In totaal kan een oppervlakte van 2500 m² archeologisch onderzocht worden. Het gebied bevindt zich op de grens van de woonzone van de Gallo-Romeinse nederzetting van Asse. In de loop van de 1ste eeuw n.C. ontwikkelde deze nederzetting zich rond een kruispunt van Romeinse wegen. Zeker vanaf het midden van de 1ste eeuw tot het begin van de 3de eeuw n.C. was Asse het economische en bestuurlijke centrum van de regio (vicus). De bevolking woonde op een hoger gelegen plateau, de Kalkoven, dat omringd werd door twee beken. De ambachtelijke en industriële activiteiten van enige omvang vonden ondermeer plaats aan de noordoostelijke rand van de woonkern.
Bron: www.tijlv.studentenweb.org, 18 februari 2008

VAN DE BESTUURSTAFEL

Algemene Ledenvergadering

Bij deze nieuwsbrief ontvangt U de uitnodiging (met bijlagen) voor de Algemene Ledenvergadering op donderdag 24 april 2008 om 19.30 uur in het Gemeentelijk Archeologisch Depot. Zoals u van ons gewend bent, willen we ook nu de vergadering zo kort mogelijk houden en blijft er na de pauze tijd over om van een actuele presentatie van Marco Vermunt te genieten. Iedereen is van harte welkom.

Lidmaatschap

Let U even goed op, want bij deze nieuwsbrief is ook de lidmaatschapskaart voor het jaar 2008 met acceptgiro gevoegd. Zoals bekend heeft u met de lidmaatschapskaart gratis toegang tot onze wisseltentoonstelling in De Gevangenpoort (van 30 april tot 1 november) en tot Stadspaleis Het Markiezenhof.

Project Pottenkijkers

Voor het vernieuwen van de film uit het project Pottenkijkers is een contract gesloten met de

Hogeschool voor de Kunsten Utrecht, faculteit Media Hilversum. Er is al intensief contact geweest met coördinatoren en studenten.

De studenten zullen een nieuwe, en vooral eigentijdse, film maken voor het project Pottenkijkers. De bedoeling is dat het eindproduct half juni wordt opgeleverd. We houden u op de hoogte.

Digitaliseringsproject

Het digitaliseringsproject van onze collectie loopt op zijn laatste beentjes. Ab Drenth heeft meer dan een jaar hard gewerkt aan het fotograferen van vrijwel alle objecten en het omzetten van de database. Een enorme klus. Op onderstaande afbeelding kunt u zien hoe onze database er nu uitziet.

Ab, ontzettend bedankt voor al je inzet en doorzettingsvermogen. Super....

Nu vrijwel de gehele collectie is gedigitaliseerd is het mogelijk om een studiecollectie op de website te gaan plaatsen. In de loop van het jaar zal het bestuur een besluit nemen over uitbreiding van de beschikbare ruimte van de website.

The screenshot shows a Microsoft Access application window titled 'Microsoft Access - [test starttabel1]'. The main window displays a form for 'Stichting In Den Scherminckel' with the subtitle 'Database van de archeologische vondsten' and 'Bergen op Zoom'. The form contains various input fields for recording archaeological finds, including:

- SIDS nr: 6
- vindplaats: afvalkuilen, Luxor_Lievevrouwestr.19 e.o.
- voorwerpnr op de vindplaats: 42
- vondstnr: D38
- functiegroep: drinkerei
- functie: kan (trechterbeker)
- FUNCTIE org: kan (trechterbeker)
- hoofdvorm: eivormig
- vormdetails: (empty)
- hals: taps naar boven uitlopend
- halsdetails: (empty)
- rand: recht
- schenkclip: dekselgroef:
- greepvorm: lintvormig oor
- greepdetail: verticaal
- bodemvorm: gelobde voet
- bodemdetail: aangeknepen
- hoogte: 16 cm
- lengte/diameter: 9 cm
- randdiameter: 6,9 cm
- materiaal: steengoed
- baksel: creme baksel, zeer licht gevamd
- glazuur: geen
- decor/bewerkt: geen
- bijzonderheden: (empty)
- productiecentrum: Siegburg
- datering: 15b/c
- typering: (empty)
- toestand: compleet
- behandeling: gegipt en beschilderd

Additional fields on the right include 'archeologisch compleet' (checked), 'getekend' (unchecked), 'studiecollectie' (unchecked), 'literatuur' (empty), and 'plaats in depot' (plank). Two photographs of a yellowish ceramic vessel are shown on the right side of the form. The bottom of the window shows a record navigation bar with 'Record: 6 of 1527' and a Windows taskbar at the very bottom.

Excursie

Dit jaar staat er een grote excursie op het programma. Houdt u al vast de volgende datum in uw agenda vrij: **zaterdag 20 september 2008**. We zijn volop bezig om u op die dag weer een boeiend programma te kunnen aanbieden. In de volgende nieuwsbrief komt het programma te staan, de kosten en hoe u zich kunt opgeven.

Tentoonstelling 2008

Momenteel zijn volop de werkzaamheden aan de gang voor het tentoonstellingsseizoen 2008. Het nieuwe tentoonstellingsbeleid van onze stichting is erop gericht om te komen tot een goede vaste expositie op de 2^e verdieping van de Gevangenpoort. Met de maquette van

een fantasie-opgraving uit de tentoonstelling 2004 als middelpunt komt op het cachot de expositie

“Hebben jullie al wat gevonden.....?
In de noordelijk torenkamer zal de quiz een permanent plekje vinden en de zuidelijke torenkamer blijft behouden voor de maquette en de geschiedenis van de Gevangenpoort. Op de 1e verdieping zal jaarlijks een wisseltentoonstelling worden ingericht over één of twee opgravingen. In 2008 zal dit gaan over de opgravingen Schotland en De Rode Toren (onderdeel van het paradeproject) onder de titel “Stinkende leerlooiers en bebrilde kanunniken”.

Ook krijgt de Grote Man weer een plekje in de noordelijke torenkamer op de 1ste verdieping

totdat deze in bruikleen zal worden gegeven aan het Markiezenhof. Het bestuur heeft besloten om met name voor de vaste expositie te investeren in kwaliteit.

De kosten hiervan kunnen voor een deel worden voldaan uit de reserve en voor het ontbrekende deel is subsidie aangevraagd bij de provincie. 30 April gaat de deur van De Gevangenpoort weer open voor het publiek. Het is de moeite waard om een kijkje te komen nemen tussen 30 april en 31 oktober.

Colofon

Nieuwsbrief Archeologie en Monumenten Bergen op Zoom is een uitgave van de Stichting In den Scherminckel en verschijnt eenmaal per kwartaal.

Redactie

Ank van der Kallen
Nieuwstraat 4
4611 RS Bergen op Zoom
0164 - 26 51 58
vanderkallen@home.nl

Bestuur SIDS

Jan Hopstaken (voorzitter)
Wis van Meurs (secretaris)
Ank van der Kallen (penningmeester/
ledenadministr.)

Ab Drenth
Louis Weijs

Website

www.scherminckel.nl

Adres Gemeentelijk Archeologisch Depot
Wassenaarstraat 59, 4611 BT Bergen op Zoom,
tel. 0164 - 247138

© Copyright 2006

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke andere wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de Stichting In den Scherminckel